

Kwaliteitskader Hazepad, Zaandijk

Versie: 1.1

Afdeling Vakspecialisten

Tekst: Cynthia van den Berg en Nicole Verbeek

Historie van het gebied

De nieuwbouw is gepland aan het Hazepad in Zaandijk. Het Hazepad is onderdeel van wat vroeger het buurtje 'achter de kerk' was, later beter bekend als de Domineestuin.

De dijk bij Zaandijk is vermoedelijk aan einde van de 14e eeuw aangelegd. In deze tijd was Zaandijk nog een gehucht en tot 1570 stonden er niet meer dan 19 huizen. De eerste bewoners verdienden de kost met het boerenbedrijf en de visserij. In 1613 waren er vermoedelijk 50 huizen in Zaandijk aanwezig, wat neer komt op rond de 250 tot 300 inwoners. Zoals gezegd waren de eerste huizen langs de oostkant van de dijk gebouwd. Ook de molens verschenen in deze periode in het Zaanse landschap. De molens stonden aan de Zaan en in het veld. De molens in het veld waren via een pad vanaf de dijk te bereiken. De komst van de molens bracht veel bedrijvigheid met zich mee. De moleneigenaren vestigden zich vlakbij de molen, evenals de ambachtslieden die op de molen werkten. Deze roering trok ook kooplieden aan. Zo ontstond in Zaandijk de situatie dat de rijke kooplieden en moleneigenaren aan de Zaanzijde van de Lagedijk woonden met aan de overzijde van de dijk vaak een overtuin. Toen de Zaanzijde van de dijk was volgebouwd werden aan de andere zijde van de dijk huizen gebouwd. Hier kwamen voornamelijk ambachtslieden en winkeliers te wonen.

Aan het begin van de 17e eeuw zijn achter de dijk nog geen paden met bebouwing aanwezig. In 1638 werd de kerk in Zaandijk gebouwd in het open land vlakbij de dijk. Deze kerk was gebouwd in de vorm van een West-Friese houten stolp en stond ter hoogte van wat later 'de Domineestuin' zou heten. In 1641 werd deze kerk al vervangen door een stenen kerk.

Na het einde van de 80-jarige oorlog in 1648 bloeide de economie van Zaandijk verder op. De bevolking groeide gestaag en haaks op de dijk werden paden gemaakt en volgebouwd. Hier woonden de arbeiders, landmannen (boerenknechten), molenknechten en sjouwerlieden. In tegenstelling tot de andere Zaandorpen bleef Zaandijk verder groeien in de 18^e eeuw, mede vanwege de papierindustrie. In de jaren '30 raakte het buurtje in verval. Vlak na de Tweede Wereldoorlog was er overigens in het buurtje achter de kerk niet veel veranderd. Pas in de tweede helft van de twintigste eeuw onderging het buurtje een grote metamorfose. De sloten direct om en achter de kerk werden gedempt en oude panden maakten plaats voor nieuwbouw. Stichting Domineestuin werd in 1979 opgericht om verder verval/ sloop van het buurtje tegen te gaan. De oorspronkelijke structuur van het deel van het buurtje ten westen van de Nieuwe Vaart bleef daarmee behouden, inclusief een aantal monumentale panden.

Het Hazepad was één van de belangrijke paden in Zaandijk, vanwege de ligging aan de Sluissloot en nabij de sluis. Via deze sluis werden goederen vanaf de Zaan via de sluis naar de molens in het achterland vervoerd. Het pad was vernoemd naar oliemolen De Oude Haas, die via het pad kon worden bereikt. Begin 19e eeuw is te zien dat aan het begin van het pad, nabij de sluis, de bebouwing aaneengesloten is en met de nokrichting van de zadeldaken haaks op het pad.

K-01b Buurtje achter de kerk 1812 ZaanAtlas

Bebouwing aan het begin van het Hazepad Zaandijk ongedateerd (26.01084)

Bebouwing in het midden van het Hazepad met molen "De Windhond" 1920 1950 (41.04355)

Meer landinwaarts stonden de molens en is de bebouwing ruimer opgezet. De bebouwing was hier grootschaliger en tussen de bebouwing was ruimte met doorzichten. Aan het eind van de 19^e en begin van de 20^e eeuw moet het pad verder zijn volgebouwd. Op historische foto's is te zien dat de bebouwing rond circa 1920 bestond uit sobere arbeidershuisjes, schuren en een kapberg. Hierdoor had deze kant van het pad een agrarisch en sober karakter. Opvallend is dat de panden veelal evenwijdig aan het pad waren gebouwd, dit in tegenstelling met de bebouwing aan het begin van het pad. De dakvormen waren gevarieerd. Zo is naast zadeldaken ook mansardekap een tentdak op de kapberg te zien.

Hazepad Zaandijk. Het huis geheel recht op de foto is nr. 81 1920-1950 (41.04353)

Hazepad Zaandijk, geheel recht op de foto nr. 81 1950 (91.002368)

Waardering

Historisch geografische / landschappelijke waarden

Het slagenlandschap met de kenmerkende Zaanse structuur van een dijklint met dwars daarop de sloten en paden heeft zeer hoge cultuurhistorische waarde.

Cultuurhistorische waarden

Aan de Zaanzijde van de Lagedijk bevonden zich in verleden de rijkere panden, dit in tegenstelling tot de landzijde van de dijk waar wat soberdere, kleinschaligere arbeiderswoningen stonden. Dit is nog herkenbaar in de huidige situatie. Aan de paden in het buurtje achter de kerk gedomineerde eveneens de soberdere arbeiderswoningen, als ook pakhuizen en schuren. Deze bebouwing stond heel divers geplaatst op de kavels qua positionering en was afwisselend wat betreft volumes.

De bebouwing aan het Hazepad kenmerkte zich aan het begin van het pad door kleinschalige dichte bebouwing met de nok haaks op het pad. Hier is echter niets meer van over. In tegenstelling tot de bebouwing aan het Hazepad meer landinwaarts. Hier is de karakteristiek van de bebouwing behouden gebleven en nog goed herkenbaar. De overwegend dwars geplaatste bebouwing met een enkel pand haaks op het pad is op de luchtfoto goed te zien.

Hazepad, luchtfoto Googlemaps 2017

Aanbevelingen

Aanbevelingen m.b.t. historisch geografische/ landschappelijke waarden

- De historische strokenverkaveling met waterlopen en paden (kamstructuur) behouden.

Aanbevelingen m.b.t. cultuurhistorische waarden

- Bebouwing toevoegen volgens het historische principe van rijke panden aan de Zaanzijde van de dijk en soberdere bebouwing aan de landzijde van de dijk en daarachter aan de paden;
- Typologie van agrarische bebouwing (schuren, kapberg) en sobere arbeiderswoningen behouden en/ of versterken
- De nieuw toe te voegen bouwmassa's conform de historische uitgangspunten. Kleine bebouwing haaks op het pad, de grootschaligere bebouwing evenwijdig aan het pad.
- Schaal van bebouwing passend bij de historie van het pad en de nog aanwezige bestaande bebouwing aan dit deel van het Hazepad.
- Gevarieerd daklandschap toepassen geïnspireerd op de historische situatie met zadeldaken, een mansarde kap en een tentdak op de kapberg.

RANDVOORWAARDEN NIEUWBOUW HAZEPAD

Ruimtelijke uitgangspunten Stedenbouw

Het programma op het Hazepad bestaat uit nieuwbouw. Belangrijke uitgangspunten voor deze nieuwe generatie is dat ze zich als een vanzelfsprekend onderdeel voegt tussen de bestaande bebouwing. Uitgangspunten voor ontwikkeling van de locatie zijn de gebiedskwaliteiten zoals deze beschreven zijn in het hoofdstuk over de cultuurhistorie. Voor de verschijningsvorm van de gebouwen wordt geadviseerd te kiezen voor een Zaanse identiteit. In dit specifieke gebied is de traditionele Zaanse houtbouw zeer passend.

De randvoorwaarden voor de nieuwbouw van deze plek is in drie onderdelen verdeeld: ruimtelijke uitgangspunten stedenbouw, architectonische uitwerking, materiaal en kleur en erven.

Ruimtelijke uitgangspunten Stedenbouw

- Bouwmassa toevoegen volgens het historische principe van rijke panden aan de Zaanzijde van de dijk en soberdere bebouwing aan de landzijde van de dijk en daarachter aan de paden. Uitgangspunt is woningbouw;
- Met het dakenlandschap mag gespeeld worden, kappen kunnen gedraaid ten opzichte van elkaar worden geplaatst afhankelijk of gekozen is voor klein- of grootsschalige bebouwing;
- Binnen het gebied kunnen verschillende kavels worden uitgegeven. Voorkeur is om te werken met verschillende kavelgrootte;
- Per kavel is er één hoofdmassa;
- De voorzijde van de kleinschalige bebouwing is gericht op de paden;
- Goot- en nokhoogten zijn niet vast maar wel met een maximum van respectievelijk 4 en 8 meter, er mag vrij omgegaan worden met de goot en de nokhoogten;
- Wel moet er altijd een combinatie zijn van een goot- en nokhoogte, waardoor een kap aanwezig is.
- Voor bijbehorende bouwwerken gelden de richtlijnen uit de Nota Woonbebouwing;
- De openbare ruimte van het gebied moet uitnodigend worden vormgegeven, waardoor een aantrekkelijk verblijfsklimaat ontstaat;
- Als er een historische referentie voor nieuwbouw is, dan is afwijking van de uitgangspunten mogelijk. Wel moeten de verhoudingen van de nieuwbouw kloppen met deze referentie.

Architectonische uitwerking

- De architectonische uitwerking is zorgvuldig en in overeenstemming met het belang van de openbare ruimte, waarbij er op maaiveld wordt gestreefd naar een levendig straatbeeld met daarbij passende gevels;
- De gebouwen zijn individueel en afwisselend. De architectuur is typisch Zaanse;
- Het Hazepad had van oorsprong zowel arbeiderswoningen, molens als agrarische bebouwing – derhalve is het van belang dat de architectuur niet rijk en groots is maar past binnen het type houten arbeiderswoningen en agrarische bebouwing zoals deze in de Zaanstreek van oudsher voorkwamen.

Materiaal en kleur

- Materialen en kleuren zijn terughoudend en bij voorkeur traditioneel (zoals de Zaanse kleurenwaaier);
- Kleuren sluiten aan bij de omliggende bebouwing;
- Grote vlakken bestaan uit kleine elementen (bijvoorbeeld baksteen, houten beschoot, dakpannen). Plaatmaterialen zijn niet toegestaan;
- Materialen zijn hoogwaardig, geen kunststoffen;
- Alleen gebakken pannen zijn toepassen;
- Kozijnen zijn van hout;
- De voeg van het eventuele metselwerk zorgvuldig vormgeven. Een voeg is bepalend voor de uitstraling van het gebouw, dus moet gezocht worden naar een voeg die passend is bij de keuze van de architectonische uitwerking. Een snijvoeg is hier een goed voorbeeld van;

Erven

- Erfafscheidingen volgens de Nota Woonbebouwing;
- Erven zijn bij voorkeur groen ingericht;